

פרשת ויחי

נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו

"ויברך את יוסף וגו' האלקים הרועה אותי מעודי עד היום הזה" (מח, טו)

באיגרת שכתב הסבא זצ"ל מקלם לבנו כתב: "הנה מעולם לא שמעתי מאדם אף בינוני, ומכ"ש מעשירי העם, שיאמר ב"ה שהיה לי מה לאכול בזו השנה. אבל לפעמים אומר אדם כשר: תודה לאל שהיה לי שנה טובה, שהספקתי כבר לחסוך בשבילי די פרנסתי. והנה יעקב אע"ה בן בנו של גביר הארץ אמר: "האלקים הרועה אותי" ומתרגם אונקלוס: "ה' דון יתי" נשתוממתי ששמעתי מיעקב מה שלא אשמע משום אדם.

ועמדתי כמשתים, עד שהגעתי לברכת המזון. נשתוממתי על עצמי, איך לא ידעתי מה אני מברך? הלא כל ברכת המזון שתיקן מרע"ה הכל על מתנת חנם של מזונות. ובזו הפרשה (פרשת בשלח) חשבתי, מתפעלים ממך היורד מן השמים, ולמה אינם מתפעלים ממך העולה מהארץ בכל שנה? טפשים אנחנו, טפשים! אילו נדבקה מחשבת הנפש בהמן הזה, היינו מרגישים כמה טעמים כדמיון המן במדבר. סוף דבר: מה נאמר ומה נדבר "חיכו ממתקים וכולו מחמדים". לא מעבר לים, רק – מ"זה דודי וזה רעי".

ולא יבוש מפני המלעיגים

"ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל וגו'" (מח, כ)

רבים תמהו, במה נתיחדו אפרים ומנשה מכל שאר השבטים, עד שזכו להיות סמל ודוגמא לילדי ישראל בכל הדורות?

הג"ר שמואל הומינר זצ"ל בספרו "עבד המלך" מבאר את הענין בדרך זו. מכל השבטים רק מנשה ואפרים נולדו ונתגדלו במצרים שהיתה שקועה בטומאתה. בביתם התכנסו תמיד שרי המדינה וחרטומיה, כמקובל בביתו של המשנה למלך. שם בארץ נכריה, הרחק מארץ ישראל הקדושה ומאבותיהם, שהו במשך שנים ארוכות. לא כן שאר עשרת השבטים. הם גדלו והתחנכו בביתו של יעקב אבינו. רוחו האצילה עליהם, וכשעלו לארץ ישראל מחרן זכו להיות בצוותא חדא עם יצחק.

אף על פי כן, כאשר בא יעקב למצרים נוכח לדעת כי אפרים ומנשה לא נמשכו כלל וכלל אחרי טומאת מצרים; ולא התפעלו ולא למדו מאותה אומה את מנהגיה ואת נימוסיה. אדרבא, ראה בהם שנתגדלו ונתחנכו על ברכי יוסף הצדיק בדרך התורה והיראה, עד כדי שנמצאו ראויים להמנות בתוך י"ב שבטי יה הקדושים והטהורים.

הדרך למדריגה נעלה זו של אפרים ומנשה בודאי לא היתה סוגה בשושנים. אין כל ספק כי ניסיונות רבים וקשיים גדולים עמדו להם בדרכם. בכל זאת התגברו על כל

המכשולים והמפריעים, וצעדו אך ורק בדרך הקודש של אבותינו הקדושים כפי שהדריכם אביהם הצדיק. כוונה זו יכוון כל איש בברכו את בניו ואת תלמידיו ואת כל איש ישראל, שילכו אך ורק בדרך התורה הקדושה ולא ילמדו ולא יתפעלו כלל מן העוזבים דרכי יושר. יערה השי"ת עלינו רוח ממרום להתקדש בקדושה העליונה, וכל אחד ואחד מאתנו וצאצאינו יעלה ויגיע לפי כוחו וערכו למדריגת אפרים ומנשה הקדושים והטהורים.

בחרבי ובקשתי — תפילה ומעשים טובים

"אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" (מח, כב)

"בחרבי ובקשתי — במצוות ובמעשים טובים" (מד"ר). בחרבי ובקשתי — בצלותי ובבעותי" (אונקלוס).

בעל **"קהלת יצחק"** מביא בספרו שהרב ר' **אברהם אהרן** אב"ד דקוסטנטין הקשה: מה הכריח את חז"ל להוציא מקרא מידי פשוטו? וביאר שאילו היתה כוונת יעקב לדברים כפשוטם היה צריך להקדים **"קשתי"** ל**"חרבי"**. שהרי ידוע שבכל המלחמות לוחמים תחילה מרחוק בתותחים וברובים, ורק אח"כ אפשר להלחם מקרוב בכלי נשק קצרי טווח או אף בקרבות פנים אל פנים ממש. מכיון שכאן הקדים הכתוב חרב — שהוא כלי זין הקוטל מקרוב — לקשת היורה למרחק, — ידעו חז"ל שאין מדובר כאן בכלי מלחמה גשמיים אלא במצוות ומעש"ט המשמשים לנו כנשק ומגן במלחמת היצר.

ואכן, מלחמה זו שונה מכל שאר המלחמות. היצה"ר שולט באדם מרגע יציאתו מרחם אמו, כדכתיב (בראשית ד) **"לפתח חטאת רובץ"**, כדאיתא בסנהדרין (צא). לפיכך ראשית המלחמה צריכה להיות דוקא בחרב כדי לגרש את היצר מקרבו. אחרי שהצליח האדם בס"ד במשימה זו, עליו לעמוד על המשמר כל הימים ולירות מרחוק לבל יתקרב וישוב אליו עוד, חלילה. וזהו שאמר **"אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי"** — ר"ל בזכויותי שלחמתי עם יצרי מקרוב ומרחוק ועשיתי מצוות ומעש"ט.

מרן הגרי"ז הלוי זצ"ל (הודפס ב"חדושי הגרי"ז עה"ת) מוצא בדברי אונקלוס שתירגם את **"בחרבי ובקשתי"** לשני ביטויים של תפילה, הבחנה בין שני סוגי תפילות: א) התפילה שנקבעה ע"י אנשי כנסת הגדולה — תפילת שמונה עשרה. ב) תפילה פרטית שבה כ"א מבקש על צרכיו.

פשרם של דברים הבדל מהותי ישנו בין חרב לבין קשת. החרב חדה ויש לה בעצמה כח להרוג ולחתוך. מה שאין כן החצים הנשלחים בעזרת הקשת, להם אין כח להזיק שכן אין הם חדים ומושחזים כמו החרב. היכולת להרוג ע"י החץ והקשת נעוצה איפוא, בכוחו של הגיבור המותח את הקשת ומשלח את החץ בעוצמה ובמהירות אל המטרה.

הבדל דומה קיים גם בין שני סוגי התפילות הנ"ל. תפילת שמונה עשרה קדושה היא ואין זה חשוב מי מתפלל. לכל אחד ישנו הסיכוי שתפילתו תשמע. אבל תפלת היחיד, איתא במסכת בבא בתרא (דף קטז) שכל אחד שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו

רחמים. כלומר, כאן כבר לא מובטח לכל אחד שתפילתו תיענה, אלא תפילה פרטית כדאי שתיעשה ע"י חכם.

"צלתי" – זוהי התפילה הקבועה כמו שמונה עשרה וזה דומה לחרב, שלתפילה עצמה יש כח לפעול ואינה תלויה בגברא המתפלל אותה. "בעותי" – היינו בקשה וזו תפילה פרטית כמו שמדויק מהגמ' דלעיל "ילך אצל חכם ויבקש עליו", והיא דומה לקשת אשר הצלחתה במלוי ייעודה תלויה באדם שמושך בקשת.

נפקא מינה נוספת בין שני סוגי התפילות האלה, מוסיף הג"ר מאיר שמחה הכהן זצ"ל מדוינסק בספר "משך חכמה", שבתפילה קבועה אין הכוונה מעכבת ואם כיוון לבו באבות כוונה מועטת סגי. בתפילה פרטית לעומת זאת, נדרשת מן המתפלל כוונה יתירה. ויתכן שזה נכלל בדברי הגמ' בפ"ק דתענית "אין תפילתו של אדם נשמעת אא"כ משים נפשו בכפו". וענינו שחילקו בענין זה בין תפילת יחיד לתפילת צבור, שהיא מסדר התפילה ומתקבלת אף בלא כוונה. וז"ש דהמע"ה "שמע ה' תחינתי" – בקשתי שצריכה כוונה מרובה, וכל-שכן "ה' תפילתי יקח" – שאינה צריכה כוונה כל כך.

דקדוק הדין – משפטיך תהום רבה

"לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" (מט, י)

בספר "אור רש"ז" מובאת קריאה של הסבא מקלם זצ"ל בזה"ל: "התחזקו אחי! התחזקו במלאכת מחשבת מבלי להתרפות בהתבוננות היראה תמיד. כי רב ועצום הדיקדוק עם האדם בדיני שמים. הביטו וראו כי מעשה הטוב ביותר גדול. עכ"ז כשיש בה איזה דבר לא טוב, אין מוותרים מהשמים בבית דינו של מלכו של עולם – ב"ה". בהמשך דבריו הוא מבאר את כוונתו. כידוע, כל התורה נדחית מפני פיקוח נפש ואעפ"כ נצטוינו בקידוש ה' – יהרג ואל יעבור! מזה יכולים אנו להבין כמה גדולה היא מצות קידוש השם. ובכ"ז מצאנו אצל בית חשמונאי אשר קידשו את ה' בפירסום גדול מאד לדורות וקבעו מצות חנוכה לזכר עולם על הנסים ועל הנפלאות שנעשו על ידם, אעפ"כ נענשו. דהגמ' במסכת ב"ב (ג, ב) אומרת: "כל דאמר מבית חשמונאי אתינא – עבדא הוא, דלא אשתייר מיניה כלל".

ברמב"ן כאן אנו מוצאים שהסיבה לעונש היתה משום שלקחו את המלוכה אף שהיו משבט לוי, ויעקב אמר: "לא יסור שבט מיהודה", משמע שהמלוכה שייכת לו, ואעפ"כ שדברי יעקב לא היו אלא ברכה ולא ציווי. וגם יתכן שכוונת יעקב היתה דוקא כשימליכו מעצמם מלך, אז ימליכו משבט יהודה. ולפי"ז החשמונאים שהגיעו למלוכה ע"י מלחמה, לא עברו על דברי יעקב אבינו. עכ"פ לא עמדה להם כל זכותו של פירסום הנס ונאבדה כל המשפחה.

מעתה נלמד בק"ו לכל מי שאינו שומע לגזירות התורה, וגם בלא פירסום הנס, דגדול יהיה העונש הזה מאד. מזה נוכל גם להבין כמה גדול הוא השכר של מקיימי התורה, כי בית חשמונאי בשביל דיקדוק קל נאבדו. ומרובה מידה טובה.

אנו אין לנו אלא הארת פנים

"חכלילי עינים מיון ולבן שנים מחלב" (מט, יב)

הגמ' במסכת מכות (י, א): "אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש – אמר לו הקב"ה למשה הזרח שמש לרוצחים! איכא דאמרי אמר לו הזרחת שמש לרוצחים"

הגר"ש וולבה שליט"א כותב בספרו "עלי שור" (ח"א עמ' ק"צ) להכין להם מידי דחיותא, כגון "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו", כי עד כדי כך מגיעה הזרחת השמש לרוצחים. ולאכא דאמרי – משבח הקב"ה את מרע"ה שהתאמץ לקיים מצות ערי מקלט – המצוה האחרונה בחייו. לא מצא אבי הנביאים מצוה יותר חשובה להתעסק בה סמוך למיתתו, אלא זו: להזריח שמש לקשי יום אומללים. התחלתו "וירא בסבלותם" וסופו – "מזריח שמש". זהו היסוד לכל המצוות ולכל יחסינו בין אדם לחברו. נפלא לראות איזה מעמקים מגלים לנו חז"ל בסוד הארת הפנים: "ה' אלקים צב' השיבנו והאר פניך ונושעה" (תהלים פ) "א"ר יוחנן אנו אין לנו אלא הארת פנים בלבד, די לנו שנאמר האר פניך ונושעה!"

והנה ר' יוחנן אזיל לשיטתיה: "דאמר ר' יוחנן גדול המלבין שיניים לחברו יותר ממשקהו חלב, שנא' ולבן שיניים מחלב, אל תיקרי לבן שינים אלא ליבון שינים" (כתובות קיא:). הרי כמו שאין לנו אלא הארת פנים בלבד מצד הקב"ה כך גם אין לאדם מחברו אלא החיוך והארת פנים (שע"י החיוך מתגלה לובן השיניים – עיין ברש"י שם). הוא דתנן באבות (ד, טו): "ר' מתיא בן חרש אומר הוי מקדים שלום לכל אדם". המשיב שלום מקיים מצות דרך ארץ. המקדים שלום מזריח שמש לחברו. זוהי דעת התורה ורצונה שנדע שכל אדם מצפה "להזרחת שמש" מאת זולתו ואני עצמי הנני שמש הזורחת לכל מי שבא במגע אתי.

תינוק פעוט מבחין כבר בין פנים זועפות לבין פנים מאירות. מסתכלים בו מתוך חיבה הוא מפוזר וצוהל נגדך; מביטים עליו בזעף – מיד הוא בוכה. מי יודע מה מבריא ומפתח יותר את הילד: המזון המושג או הארת הפנים שמאירים לו? וברור וידוע הוא, כי ילד הגדל בלי כל הארת פנים, דומה בדיוק לצמח הגדל בלי שמש, שא"א שיהיה בריא. ומאידך, בתינוק פעוט כבר ניכר כח זה של הארת פנים. כשמופיע על פניו החיוך הראשון – כבר הינו נעלה על כל בעלי החיים הגדולים. בחיוך זה בוקעת הארת פני הנשמה ממחבואיה בעמקי הגוף הקטן והחלש הזה. כל אשר התינוק גדל ומבריא יותר הוא מאיר פנים לכל סביבתו ומשרה בה רוח חן ושמחת חיים. זוהי מציאות הנשמה המתגלה בזהריה הראשונים, אשר כל מהותה – כח אדיר של הארת פנים.

שני כוחות אלה הם היסוד לחיי החברה האנושית. האחד, רעבון כל אדם להארת פני הזולת. והשני, כח הנתנה של הארת פנים השתול בלב כל בעל נשמה, (וכן הוא ביחסים הדדיים בין מעמדות, כיתות מדינות וגושים). ונתבוננה קצת ביחסי בנ"א, איך לפעמים

חיים איש בצד חברו מבלי למצוא דרך ושפה זה אל זה וכיצד חיים במרירות ורוגז בגלל אי הבנתם ההדדית. אם ננסה למצוא את המקור לכך נראה כי תמיד אדם מחכה לחברו שהלה יתחיל להתקרב אליו וככה מחכים עד בוש... הרב מצפה לתלמידו שיתקרב אליו ויציע לו ספקותיו ובעיותיו. ואילו התלמיד מחכה לרבו שיפתח לו פתח ויקרב אותו. או: רב בעירו רוצה, שעדתו תשתף אותו בכל פעולותיה, תשאל לעצתו ותסור למשמעתו. ואילו העדה ממתינה ליוזמת הרב שירד לתוך בעיותיה ויהא מעורב בחייה, וככה יכולים לחיות שנים על גבי שנים מבלי להתקרב זה לזה. בינתיים הולכת ומתרחבת ביניהם תהום. כל אחד חושב על הצד שכנגדו שיש לו טעמים ונימוקים כמוסים להשאר רחוק – ואין כאן לא טעם ולא נימוק. רק דעת חסרה כאן – והידיעה הראשונה שעלי להזריח שמשי ולהאר פנים. להתבונן ולא להעלים עין. כמה גדולים ונפלאים דברי חז"ל ומה נפלאה דרכם לקפל בתוך הנהגה פשוטה ומעשה קטן סודות כה גדולים, והרי קפלו כל תורת הדעת והארת הפנים בציווי קצר זה: "הוי מקדים שלום לכל אדם!"

ואל תהיה עבודה זו קלה בעיניך! בספר "תורת אברהם" מסופר על הקדושר' אברהם גרודזינסקי זצלה"ה תלמידו המובהק ומ"מ של הסבא קדישא מסלבודקה זצ"ל: "במשך שנתיים עמל על "סבר פנים יפות". כל רואיו בכל התקופות יודעים לספר, עד כמה נהיתה מידה זו קנין בנפשו. בימים הקודרים ביותר בשנת הגטו לא משה צהלתו מעל פניו כשאבלו מוסתר היטב בלב"ו (קוים לתולדות חייו). כזאת היתה עבודתם של בעלי המוסר גדולי התורה והיראה לעמול במשך שנתיים על קנין מעלת "הארת פנים" – ואתה דע לך!"

תח"ח 1234567

סבר פנים יפות

"חכלילי עינים מין ולבן שנים מחלב" (מט, יב)

"אמר ר' יוחנן, גדול המלבין שינים לחברו יותר ממשקהו חלב. שנאמר: "ולבן שנים מחלב" – אל תקרי ולבן שנים אלא וליבון שינים" (כתובות קיא:). באותו ענין אנו מוצאים באבות דרבי נתן (פרק י"ג ד'): "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. כיצד? מלמד שאם נתן אדם לחברו כל מתנות טובות שבעולם ופניו כבושים בארץ – מעלה עליו הכתוב כאילו לא נתן לו כלום. אבל המקבל את חברו בסבר פנים יפות – אפילו לא נתן לו כלום – מעלה עליו הכתוב כאילו נתן לו כל מתנות שבעולם."

הדגמה מעשית לדברי הגמרא מוצאים אנו ב"ילקוט שמעוני" עה"פ "טובה ארוחת ירק ואהבה שם וגו'" (משלי טו) וז"ל המדרש: "ד"א טובה ארוחת ירק ואהבה שם, כנגד מי אמר שלמה מקרא זה! כנגד שני בני אדם שפגעוהו (לשלמה) בשעה שירד ממלכותו והיה מחזר על הפתחים בשביל פרנסה. פגע בו אדם אחד ונשתטח עליו. אמר לו: אדוני המלך אם רצונך השגיח עלי היום. מיד הלך עמו והעלהו לעליה וזבח לו שור והביא לפניו הרבה מטעמים. התחיל משמיע לו דברי מלכותו ואמר לו זכור אתה שעשית כך וכך כשהיית מלך.

כיון שהזכיר לו ימי מלכותו התחיל גועה ובוכה, וכן כל אותה סעודה עד שעמד משם בבכיה.

למחר פגע בו אדם אחר, התחיל משתטח לפניו ואמר לו: אדוני המלך, רצונך שתשגיח עלי כל היום. א"ל: אתה מבקש לעשות לי כשם שעשה לי חברך. אמר לו אדוני, איש עני אני, אלא אם תשגיח עלי מעט ירקות יש לי – אני מניח לפניך. אם רצונך – בוא עמי לבית. באותה שעה בא לביתו עמו. כיון שהגיע לביתו רחץ פניו ידיו ורגליו והביא לפניו מעט ירק. התחיל אותו האיש לנחמו. אמר לו, אדוני שבועה נשבע הקב"ה לאביך שאינו פוסק מלוכה מזרעו (תהלים קלב): "נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטןך אשית לכסא לך". אלא כך דרכו של הקב"ה מוכיח וחוזר ומרצה שנאמר (משלי ו) "כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה". אבל הקב"ה עתיד להחזירך למלכותך. כיון ששמע כך שבע. ר"ח בר אבא ור' אבא בר מניומי בשם ר"י בן זימרא, כיון שחזר שלמה למלכותו התנבא בחכמתו על זה: טוב ארוחת ירק שאכלתי אצל העני – משור אבוס שלא האכילני אותו עשיר, אלא הזכירני צערי".

הגדר של "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" (אבות פ"א) לדעת המאירי, הוא גם כשבלבך אינך מחבב את פלוני; מעשיו אינם רצויים לך; השקפתו זרה בעיניך או שסתם סבלנותך פוקעת בשעה שהוא מגיע אליך – גם אז עליך לקבלו בסבר פנים יפות ומסבירות. די אם הוא יהיה **סבור** שאתה מחבבו, ובלבד שלא ייפגע מיחסך אליו. זהו סבר פנים יפות.

מעשה באדם שנכנס לבית הג"ר יוס דב סולובייצ'יק זצ"ל. אותו אדם טרדן היה, והטריד את הרב באריכות דבריו. לאחר שישב שעה ארוכה והרגיש כבר בעצמו שהגדיש את הסאה, עמד לצאת. ביציאתו פנה אל הרב והתנצל: "אל יחר אף הרבי בי, על הטרדה שהטרדתיו". "חלילה! חייך הרב בטוב לבו, רק שוטה דרכו להתרעם. אדרבא, חברתו נעמה לי ואל יתרעם מר עליי". (מתוך "הזהרו בכבוד חברכם" עמ' רסו).

נשים במאי זכ"ן

"זבולון לחוף ימים ישכון" (מט, יג)

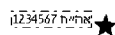
איתא בילקוט שמעוני (קסא) "זבולון לחוף ימים בסחורתו ויששכר בתורתו. וזה עם זה שותפות בעוה"ז ובעוה"ב".

בספרו "לב אליהו" (ח"א עמ' פ"ג) מביא מו"ר הגר"א **לאפיאן** זצ"ל את דברי חז"ל עה"פ: "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך שפירשו הכי: "שמח זבולון בצאתך – מן העולם. ולמה! מפני שיששכר באהלך". והיינו שנאמר לזבולון כי בצאתו מן העולם הזה לעולם האמת, אל ידאג מה יהיה עם חלקו לעוה"ב, אלא יש לו לשמוח כי בטוח הוא בחלק טוב בגן עדן. "מפני שיששכר באהלך". כלומר, מה שיששכר יושב ועוסק באהלה של

תורה, זה אהליך – אתה גרמת לו כל זה שתמכת בו והחזקת אותו שיוכל לעסוק בתורה. לכן שמח זבולון בצאתך – מן העולם.

כמו"כ מצינו בגמ' (ברכות יז, א) ששאלו חז"ל: נשי במאי זכיין ומשיבים: דנטרי לגברייהו עד דאתו מבי רבנן, ובאקרויי בנייהו לבי כנישתא (תינוקות של בית רבן היו רגילין להיות יושבין לפני רבן בבית הכנסת, רש"י).

ותמה ר' יהונתן מפראג: הלא בכל מצוות ל"ת נשים מוזהרות. גם במצוות עשה אם אין הזמן גרמן הן חייבות כאנשים. מהי, א"כ, השאלה נשי במאי זכיין? משיב ר' יהונתן זצ"ל, אמת שהן חייבות ומוזהרות בכל אלה, אבל מתלמוד תורה הרי הן פטורות, וא"כ חסרה להן זכות של תורה. לפיכך שואלים חז"ל "נשים במאי זכיין?" וע"ז משיבים חז"ל דיש להן שייכות לתורה, "דאקרויי בנייהו וכו' ונטרי לגברייהו וכו'". וכיון שכך יש להן **כבר זכות של תורה. עכ"ד.**

בזוה"ק פרשת תרומה מובא מעשה בר' חייא ור' אבא שהתארחו בבית אחד. בחצות הלילה, כאשר נמו אנשי הבית את שנתם קמו ר' חייא ור' אבא כדי לעסוק בתורה. כיון ששמעה אותם בתו של בעל הבית קמה אף היא והדליקה להם את הנר. לאחר שהדליקה נשארה לעמוד מאחוריהם והקשיבה לקול התורה.

פתח ר' יוסי ואמר: "כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר" (משלי ו). ופירש, כי נר מצוה – על כל מצוה ומצוה שאדם מקיים בעוה"ז מעמידים לו כנגדה נר להאיר לו בעוה"ב; ותורה אור – לומר לך שמי שעוסק בתורה זוכה לאור העליון וממנו מדליקים לו את נרותיו. ומאחר שר' בלי אור אין לו ערך וכך גם אור ללא נר אין לו במה להאיר, נמצא ששניהם צריכים זה לזה. ועל כן צריכים לקיים מצוות כדי לתקן נרות; וצריכים לעסוק בתורה להאיר את הנר. אשרי מי שעוסק באור ובנר! אח"כ המשיך לדרוש את המשך הפסוק.

לפתע הביט מאחוריו וראה את בתו של בעה"ב עומדת שם. אז הוסיף ואמר: כי נר מצוה – מהו נר, זהו נר שהוא מצוה שהנשים זוכות בו, דהיינו נר של שבת. ואף שהנשים אינן מצוות בתלמוד תורה, וא"כ, לכאורה, אין הן זוכות באור לנרותיהן, מ"מ אור לימוד התורה של בעליהן מאיר את נרותיהן.

כאשר שמעה בתו של בעה"ב את הדברים האלה, החלה לבכות. גם אביה שקם בינתים משנתו ושמע מבתו את דברי החכמים, בכה יחד עמה. כשראה רבי יוסי אותם בוכים שאל את בעה"ב שמא חתנד בעל בתך לא זכה ללמוד תורה? ענה לו האב, אכן, כן הוא, ועל זה אנו בוכים מזה כמה שבועות. הוסיף האב וסיפר: חיפשתי עבור בתי חתן גדול בתורה. יום אחד ראיתי בחור עומד על גג בית הכנסת. כאשר התחילו להגיד קדיש בתוך בית הכנסת, רצה הבחור לשמוע את הקדיש יחד עם הציבור בתוך בית הכנסת. כדי להספיק להגיע בזמן לא היתה ברירה אחרת אלא לקפוץ מהגג. וכך עשה הבחור והצטרף לשומעים. כיון שראיתיו עושה מעשה זה, אמרתי בלבי: ניכר עליו שהוא אדם גדול בתורה. מיד לאחר

שיצא הציבור מבית הכנסת נתתי לו את בתי. אע"פ שהיה צעיר לימים ואף שלא הכרתי אותו. ועכשיו מתברר שאפילו לברך ברכת המזון אינו יודע.

בינתים התעורר גם החתן ובא והתיישב שם לפניכם. התבונן בו ר' יוסי ואז אמר: רואה אני בנער הזה שיצא ממנו אור תורה לעולם. או מבן שיעמוד ממנו. כשמוע החתן דברים אלו, חייך ואמר להם: "רבותי אומר לפניכם דבר אחד. וקודם שאמר להם דברי תורה הקדים וביאר להם שמחמת גילו הצעיר גזר על עצמו שתיקה במשך שני חדשים אשר נשלמו היום הזה. ועתה כיון שנזדמנתם לביתנו אפתח לפניכם בדברי תורה. (ודבריו מובאים שם באריכות בהמשך דברי הזוה"ק).

דברי הזוהר ממחישים את חלק הנשים במצות ת"ת, שבהיותן מסייעות לבעליהן ללמוד זכות הן לאור התורה.

בכל דרכיך דעהו

"יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים" (מט, יד)

דימויו של יששכר לחמור דוקא, הסביר הגר"צ מרקוביץ שליט"א לאור ההבדל שבין דרך מנוחת החמור לבין דרכו של הסוס בעת מנוחתו. כאשר הסוס שב מיום עבודה מפרך ורוצים ליתן לו חופש ומנוחה צריכים להסיר ממנו את העול הקשור עליו ואז הוא רץ ומתגלגל לו להנאתו. לעומתו, החמור, די לו אם נותנים לו פינה שקטה שם הוא רובץ לנוח עם כל העול והמשא שעליו.

שבט יששכר ידוע כשבט לומדי התורה. אחת הבחינות לבן תורה אמיתי היא עת המנוחה שלו. אם בשעה או בתקופה המיועדת לו למנוחה, הוא עדיין עומד עם עול התורה והיראה בשלימות, הרי זה סימן להיותו בן תורה אמיתי. אבל מי שלא תתכן אצלו מנוחה ללא הסרת העול – מעין דרכו של הסוס – אינו יכול להקרא בן תורה אמיתי. כדי לרמוז על הקשר שבין התנהגות החמור בשעת מנוחתו לבין אופיו ודרכו של בן תורה – שלעולם אינו מסיר מעל עצמו עול תורה ויראת שמים, – נאמר "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים".

כאשר מדובר על חובתו של בן תורה שלעולם יהיה עליו עול תורה ויר"ש, אין זה מצטמצם לחובת קביעת עתים לתורה ולתפילה וכד' בלבד. בכל צעד ושעל בכל ימי חייו עליו להיות מודרך עפ"י דרך התורה. בכל הליכותיו, במשאו ומתנו עם הבריות, בהתעסקותו בצרכי גופו וק"ו בענייני שמים צריך הוא להתאים את התנהגותו עפ"י מה שנדרש מבן תורה. לא יתכן שיהיה אף רגע מחייו שבו יוכל לומר שעתה הוא משתחרר מעול תורה, ולזמן מה הוא חדל להיות בן תורה. בן תורה אמיתי הוא זה שנטפל אל התורה (מלשון טפל) ומשתייך אליה כבן כלפי אביו. וכשם שבן לעולם נשאר בן ללא יכולת להתנתק מתואר זה – אפילו לרגע אחד – כך גם הקשר בין בן תורה אמיתי לבין התורה.

על החכם היווני אריסטו, מסופר שנתפס פעם בקלקלתו בשעה שהתנהג התנהגות שאינה הולמת את אישיותו. כאשר שאלו אותו: "אריסטו! כיצד יתכן שאתה תתנהג כך?" השיב: "עזבו אותי, עכשיו אינני אריסטו". על כגון דא אומרת הגמ' במסכת ע"ז "חכמה בגוים – תאמין; תורה בגוים – אל תאמין". בחכמה שייך לומר חכמה לחוד ומעשים לחוד. אבל תורה שהיא מלשון הוראה כיון שמורה לאדם איך להתנהג, אין להפריד בינה לבין המעשה. גם על המעשים שתכליתם היא הדאגה לקיומו הגשמי של האדם, כגון: אכילה, שתיה, שינה, התעסקות בפרנסה וכו', יש הלכות המורות לנו כיצד יש לבצעם. באיזה אופן לבצע ומתוך איזו כוונה, מהי המידה ההכרחית וכו'. את כל זה מלמדת התורה. ולכן, כאשר עול התורה מלווה את האדם בכל רגע מימי חייו הרי זה סימן להיותו בן תורה אמיתי.

בענין זה מסופר על יהודי שיצא ליריד ע"מ לעסוק שם במסחר ולהביא טרף לביתו. בימי שהותו ביריד היה שקוע ראשו ורובו בענייני המסחר, והיה נתון כל העת בריצה מתמדת כדי להספיק לסחור הרבה ולהרויח הרבה כסף. באחד מימי היריד, תוך כדי ריצתו אחרי סוחר מסוים שמע קול נקישה בחלון שהיה סמוך אליו. מה רבה היתה תדהמתו כאשר נשא את עיניו לכיוון שממנו נשמעה הנקישה, והנה הוא רואה את רבו עומד בחלון וקורא לו לבוא אליו. בדחילו ורחימו נכנס אל הרב. מיד עם היכנסו החל גוער בו ואמר לו דברי מוסר ותוכחה. "איך זה מתאים ליהודי שומר תורה ומצוות לרוץ אחר המסחר כמו כל הגויים?" שאל אותו הרב בניזיפה. והוסיף: "האם אינך יודע לשם מה נוצר האדם? האם כדי לצבור כסף ורכוש או ע"מ לקיים תורה ומצוות?" ככל שהאריך הרב בדברים, הוציא היהודי את כספו מכיסו, קימט את השטרות, זרקם על הארץ ורקק עליהם, כדי להוכיח לרבו כי אכן קבל את דברי תוכחתו. כאשר ראה זאת הרב גער בו פעם נוספת ואמר לו: "מה אתה עושה? אסוף מיד את הכסף והכנס אותו לכיסך!" לשמע דברים אלה היה היהודי נבון לגמרי. עכשיו לא ידע מה עליו לעשות, אם להמשיך ולסחור, או לחדול מזה. הרי בין אם ימשיך לסחור ובין אם ימשיך ידו מזה – לא תהא דעת רבו נוחה הימנו. מה, א"כ, עליו לעשות? הרב שהבחין במבוכתו המשיך ואמר לו: רואה אני שעדין לא ירדת לסוף דעתך, הבה אספר לך סיפור ועי"ז תבין את כוונתי.

וכך סיפר לו הרב: בכפר נידח אחד היו האיכרים מתקבצים מדי ערב בבית המרזח המקומי. תוך כדי לגימת כוסית היו משוחחים על דא ועל הא. פעם אחת פנה אחד האיכרים אל חברו וא"ל: רואה אני את פניך שאינם כתמול שלשום, מה פשר הדבר? הלה התחמק מתשובה וסירב לגלות את צפונו לבו. לאחר שהפציר בו ארוכות ניאות האיכר לגלות לחברו רק את זאת: "זה כמה לילות שאני חולם חלום שמטריד אותי מאד, אך אני מתבייש לספר לך את פרטי החלום". השיב לו חברו "גם אני חולם חלום מוזר כמה זמן. הבה אספר לך את חלומי ואתה תספר לי את חלומך". סיפרו השנים כל אחד את חלומו והנה מתברר ששניהם חלמו חלום אחד: שהתבואה שתצמח בשנה הבאה תביא אסון נורא

על אוכליה. כל מי שיאכל מן התבואה ההיא – ישתגע. ואז אמר האיכר המוטרד לחברו: "עכשיו תבין מדוע אני כה מודאג, שכן אינני יודע מה לעשות בשנה הבאה. אם לאכול מן התבואה, הרי אינני רוצה להיות משוגע; אבל אם לא אוכל ממנה – רק מן התבואה הישנה – הרי כל העולם כולו יהיה משוגע ואני אהיה יוצא דופן. גם זה מצב לא רצוי". החליטו השנים ללכת אל זקן הכפר ולשאול בעצתו ולקבל הדרכה מה לעשות בשנה הבאה. כאשר שמע הזקן את סיפורם, חייך ואמר: "גם אני חלמתי כמוכם. אמנם איני יודע אם אאריך ימים ואגיע לשנה הבאה, מ"מ יש לי עצה עבורכם. בפרוס השנה הבאה יעשה כל אחד מכם קשר בקצה החבל הכרוך על מתניו. אח"כ ילך ויזרע ויקצור ויאכל מן התבואה כמו כולם וישתגע כמו כולם. אך בטרם יאכל, יאחוז בקשר שעשה בקצה החבל ועי"ז יזכור שעכשיו הוא נעשה משוגע. אמנם תהיו משוגעים כפי שגם שאר בני האדם יהיו משוגעים. אך הבדל אחד יהיה ביניכם ובינם. הם יהיו משוגעים ולא ידעו כי משוגעים הם. ואילו אתם תהיו משוגעים, אבל תדעו שהינכם משוגעים".

"אף אתה, סיים הרב, בודאי שעליך לעסוק בפרנסת אנשי ביתך. לצורך זה עליך ללכת ליריד ולהשתדל להצליח בעסקיך. אך בראותי שהנך שקוע בענייני המסחר – וכל כולך נתון בהם – קראתי לך ע"מ להזכיר לך דבר חשוב. אומות העולם רואות בכל ענייני הגוף עיקר ותכלית; אנו, בני עם התורה, רואים את זה כאמצעי בלבד. אם אין קמח אין תורה – לפיכך מצווים אנו לדאוג גם לצרכים גשמיים. אבל חייבים אנו לזכור בכל רגע שהתעסקות בדבר הוא בגדר "שגעון". (וראה מש"כ הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים: "ומה טוב אמר האומר לולי המשתגעים נשאר העולם חרב" וכו'). ובזה נפדל מן העמים; הם "משתגעים" ואינם יודעים שהם "משוגעים"; אנחנו "משתגעים" ויודעים שזהו "שגעון". ולכן כל התעסקותנו בדבר אינה עיקר, אלא אמצעי שצריכים לעשות אותו למען השגת העיקר האמיתי בחיינו".

מסיפור זה נוכל להקיש לכל מעשינו בכל רגע שבחיים. אם נחזיק את הקשר ביד, ונזכיר לעצמנו בכל רגע את היותנו בני תורה, נדע ממילא לכלכל את מעשינו עפ"י דרך התורה. לא רק התעסקותנו בדברים גשמיים צריכה תזכורת תמידית שבני תורה אנחנו. גם בהיותנו עסוקים במילי דשמיא עלינו לזכור את חובתנו לקיים את המוטל עלינו בשלימות. השאיפה בלימוד והעיון בו, הכוונה בתפילה, דקדוק במצוות, עבודת ה' ותקון המידות בכל אלה יש לזכור תדיר את דברי הפסוק "ועתה ישראל, מה ה' שואל מעמך".

הסבל החולף מול האושר הנצחי

"יששכר חמור גרם רבץ בין המשפתיים" (מט, יד)

לפי חזקוני

"חמור גרם" – "חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינים אותו משא כבד". "רובץ בין המשפתיים" – בתחומי העיירות שהולך שם פרקמטיא. (רש"י).

בעל ה"החפץ חיים" מביא בספרו "שם עולם" (פרק י) כמה עיקרים הנוגעים ללימוד התורה, אשר רמוזים בברכת יעקב ליששכר. יש כאן רמז לדרכו של ת"ח ליגע עצמו בתורה ביום ובלילה ואינו נותן שום נוחיות ותענוג לגופו. הוא נח קמעא כאשר הוא מסיים מסכתא. אז דרכו לעשות יומא טבא לכבוד התורה. לאחר שנפש מעט חוזר ומתחיל מסכתא חדשה ויגע בה ביום ובלילה דומיא דיגיעת החמור הנ"ל. וזהו שאחז"ל (עבודה זרה דף ה) **"תנא דבי אליהו לעולם ישים אדם עצמו על ד"ת כשור לעול וכחמור למשא"**. השור נברא כדי לחרוש את האדמה ע"מ שתוכל אח"כ להניב פירות שזורעים בה, כמ"ש "ורב תבואות בכח שור". תפקיד החמור להוביל את התבואה לאחר שצמחה. כך הוא בענין לימוד התורה. מתחילה צריך ליגע עצמו **להבין** את דברי התורה. אח"כ – לאחר שנתבררו לו הדברים – מצוה לשאת אותם כמו שכתוב "והיו הדברים האלה על לבבך". וכתוב "ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך", והיינו ע"י **שחזור** עליהם כמה פעמים שלא יישכחו ממנו.

מה שנקטו חז"ל **"לעולם ישים וכו"**, ללמד שאל יחשוב האדם שסוגיא זו כבר ביררו אותה גדולים שלפנינו, ואין לי שוב מה לעיין ולחדש בה דבר. אל יאמר כן, כמו שאחז"ל "דמה הדד הזה כ"ז שהתינוק ממשמש בו הוא מוצא בו טעם, אף ד"ת כן". ובאמת יש לכל אחד ואחד מת"ח חדרי חדרים בתורתו. כמו דאיתא ב"תנא דבי אליהו", ולכל אחד ואחד מזומן לו חלקו. וזהו שאמר "לעולם ישים אדם עצמו" וכו', כלומר שיחשוב שלעצמו הרי היא כמי שלא נחרשה עדיין, וכשיחרשנה יוציא אח"כ גם הוא פרי ממנה.

בהמשך הברכה ליששכר נאמר: **"וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול ויהי למס עבד"**. וצ"ע מהו הסבל כשלומדים תורה, והרי מתוקה היא מדבש ונופת צופים? מבאר הח"ח הענין עפ"י משל לעשיר גדול סוחר באבנים טובות שנסע למדינה רחוקה ע"מ לסחור באבנים טובות. לפני צאתו לדרך הצטייד בשלושת אלפים רובל לצורך המסחר ועוד ארבע מאות רובל להוצאות הדרך. כאשר הגיע למחוז חפצו רכש סחורה בכל הכסף שהי' עמו ולא נותרו בידו אלא מאתיים הרובל המוקצבים לנסיעה בחזרה. כאשר ביקש לצאת לדרכו בחזרה הביתה בא אליו אחד הסוחרים והציע לו אבנים יקרות מאד במחיר זול במיוחד. אבל הסוחר השיב לו שכבר הוציא את כל כספו ואין באפשרותו להענות להצעה המפתה. הפציר בו המוכר מאד ובקשו שלכל הפחות יאות לראות את האבנים ואז יבין שאין כמותן בכל העולם. כאשר הראה לו את הסחורה שלו

נוכח הסוחר לדעת כי לפניו הזדמנות יוצאת מן הכלל. שווי האבנים הללו הגיע לסך של כמה אלפי רובל. עקב עלילות שקר שהוציאו עליו, נאלץ המוכר להיפטר במהירות מהסחורה שלו לפני שיחרימו את כל רכושו ונתרצה למוכרן בזיל הזול.

הסוחר העשיר היה נבוך. מצד אחד הבין שתהא זו שטות מצידו להחמיץ הזדמנות נדירה זו. מאידך גיסא, אם יתן לו את שארית כספו, לא יהא לו כסף להוצאות הדרך. לאחר עיון מדוקדק הגיע למסקנה כי אין לוותר על ההזדמנות הנפלאה שניתנה לו להתעשר. באשר להוצאות הדרך – אמר העשיר – בלאו הכי השהיה בדרך הינה דבר זמני. קיבל על עצמו להתנהג בתקופה קצרה זו בצמצום גדול. כאשר חשב כן עשה. נתן למוכר את רוב כספו. השאיר לעצמו עשרים רובל להוצאות הדרך ההכרחיות ביותר. בתמורה נתן לו המוכר תיבה קטנה ובה האבנים היקרות.

הסוחר העשיר יצא לדרכו הביתה. כאשר היה בא למלון לחנית ביניים לא ביקש אוכל טוב כדרך העשירים. גם לא ביקש חדר מיוחד עבורו כדרכו תמיד. הוא לן ואכל עם העגלונים העניים באולם גדול ומשותף לכולם. באחת האכסניות פגש אותו עשיר אחד ששאל אותו: "האם אין כבודו פלוני בן פלוני? ויען לו "כן אני הוא". ויאמר לו: "א"כ, איך זה יתכן שהנך נמצא בין העניים, הלא דרכך להמצא במקום מגורי העשירים?" א"ל הסוחר: "הלא ידעת היטב כמה עמל ועגמת נפש אדם מוכן להוציא על רווח של מאה רובל. דע לך שאני מרויח ע"י הויתור על חיי רווחה בדרך אלפי רובלים". ואז סיפר לו את אשר הזדמן לו ולבסוף הראה לו את האבנים היקרות שקנה. כשראה העשיר את האבנים אמר: "אמנם כן, השכל האמיתי מסכים עם מה שעשית. אבל עדיין אני מתפלא איך יכולת לקבל ע"ע תנאי חיים כה גרועים, הלא ידעתי את טבעך הרך והענוג?" א"ל הסוחר: "באמת מפעם לפעם תוקף אותי דיכאון גדול. אבל כאשר זה קורה לי אני פותח את התיבה ומתבונן באבנים המאירות ומיד אני מתעודד ושמח".

כן הדבר בענין האדם היורד לעוה"ז כדי לרכוש תורה ומעש"ט והם אבנים טובות מאד מאד כדכתיב "יקרה היא מפנינים". אך לענין זה ידוע מה שנאמר באבות "כך היא דרכה של תורה וכו'" כוונת התנא להדריך את האדם להתנהג בימיו הקצרים בעוה"ז באופן הפשוט ביותר במאכלו במשתהו ובדירתו. אז ישיג בודאי חלקו בתורה אשר היא חמודה יותר מכל עניני העולם. תמורת הצער בעוה"ז יהיו לו נחת ועונג לנצח נצחים. ואף שנפשו הרוחנית בודאי תסכים לעיסקה זו – כי באופן זה יקנה בימיו הקצרים את הסחורה היקרה מפנינים – אבל נפשו הטבעית מואסת בדרך זו. העצה היעוצה – שירבה להתבונן בנועם הנצחי שיהיה לו עבור תורה ומעש"ט שעושה בעמל נפשו שהוא עמל נגד יצרו בעוה"ז. ואז אחרי ההתבוננות, יאירו עיניו ולא תהיה לו עבודת ה' כמשא ח"ו, אלא הוא עצמו יטה שכמו לסבול עול התורה והעבודה.

כ"ז נכלל כאן בפסוק. מתחילה אמר "יששכר חמור גרם וגו'", ללמדנו שבן תורה צריך לקבל ע"ע עול התורה בתמידות להגות בה יומם ולילה דומיא דחמור המורגל תמיד

למשא. ואל יפלא בעינינו איך יקבל ע"ע ברצון עול כבד כזה אשר הוא נגד טבע נפשו. ע"ז משיב הכתוב "וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה" – מנוחה מרמז לג"ע של מעלה והארץ לגן עדן של מטה, כידוע. ואז: "ויט שכמו לסבול".

1234567

המנוחה האמיתית מושגת ע"י חוסר מנוחה

"וירא מנוחה כי טוב וגו' ויט שכמו לסבול" (מט, טו)

כל בר בי רב יודע כי דרך קנינה של התורה היא במנוחת הנפש בלי שום מפריעים. מן הראוי היה, אם כן, שתינתן בארץ ישראל לאחר שיהיו כולם איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו – ולא במדבר שמם שהתקיים בו "ויענך וירעיבך" ושהיו בו תלאות וטלטולי דרך. התשובה לכך, אומר **רבי ירוחם זצ"ל** ממיר בספרו **"דעת תורה"**, נעוצה בגוף השאלה. כשם שהתורה כולה מורה ומלמדת את האדם, כך גם דרך נתינתה הוא לימוד המדריך את האדם כיצד יעשה מסוגל לקבלת התורה.

אמת, לקבלת התורה בודאי צריכים למנוחה רבה. השאלה היא מהי מנוחה אמיתית. מקובל לחשוב כי מנוחת הגוף מקנה את מנוחת האדם. ולא היא. מנוחת הגוף ומילוי צרכיו הגשמיים של האדם גורמים דוקא לבלבול ולטרור הדעת. אדם שמתרגל לחיי מנוחה – לתנאים שבהם לא חסר לו מאומה מהנצרך למנוחת הגוף – גורם לעצמו שכל מצב שיוציא אותו מהשיגרה ישבור אותו ויבלבל אותו לגמרי. המשתוקק למצוא מנוחה ע"י מנוחת הגוף דומה לאדם שרוצה לכבות שריפה בשפיכת בנזין על האש, או לאדם ששותה מים מלוחים כדי להרוות את צמאונו. לרגע נדמה לו כי הרוה את צמאונו, או כיבה את האש, אבל מיד אח"ז יווכח כי במקום לסלק את המפריע חיזקו עוד יותר. וכך גם ביחס למנוחת הגוף. היא מרחיקה את האדם מחיי התורה האמיתיים, ולא מקרבת אותו אליהם כפי שרבים סבורים.

המנוחה **האמיתית** הנדרשת לקבלת התורה, תיתכן **רק** ע"י שבירת הגוף. בהרחקת חיי נוחיות ומותרות ובהמעטת התענוגים. במצב כזה תיבחן מנוחתו האמיתית של האדם. אם גם אז ישאר במנוחת הנפש הוכחה היא כי הגיע אל המנוחה שהיא התנאי לחיי תורה אמיתיים.

הדרך להגיע למדריגה נעלה זו, היא שישים לנגד עיניו תמיד רק תכלית אחת: "שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה שצריך שישים מבטו ומגמתו כל ימי חייו" ("מסילת ישרים" פרק א'). חוסר המנוחה והבלבול המצויים אצל בני"א נובעים מזה שהם מושפעים מכל מיני דיעות. כתוצאה מכך חיים הם במצבים רבים ושונים. אולם מי ששואף תמיד לאותה תכלית ומתמיד בשאיפתו – לא יוטרד וישבר מכל מיני מפריעים. לצורך זה יש לקבל את התורה דוקא במדבר השמם – כנתינתה של התורה – מתוך חוסר מנוחת הגוף וטלטולים. אם גם במצב כזה יתרגל לקיים מצוות התורה מובטח הוא שאותו מצב לא ישלול ממנו את מנוחתו. משא"כ בא"י, כאשר יי"בו איש תחת גפנו ותחת תאנתו במנוחת בגוף – לא היו מתרגלים למנוחה אמיתית בכך המצבים.

והרי"ז דומה לחייל שמלמדים אותו להיות מוכן ליום קרב. ע"מ שתהא לו מנוחה וצלילות הדעת בשעת המלחמה, נותנים לו כל מיני תרגילים קשים, ללמדו ולהרגילו איך לנהוג בכל המצבים. ברור שאם ילמד את הדברים מתוך עונג ומנוחת הגוף לא יועיל לו הדבר לעת קרב. רק מתוך שלילת הנוחיות ושינון המטרה של הנצחון בקרב, ילמד איך להיות במנוחה בשעת המלחמה.

במנוחה התברך גם יששכר כמו שנאמר: "וירא מנוחה כי טוב". ובהיותו נמנה על שבט לומדי התורה – כמ"ש "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" – הכיר במעלת המנוחה וידע שהיא מהווה תנאי לתורה. ומה עשה? – "ויט שכמו לסבול". בהתרגלו לסבל, מצא את מנוחתו. כי המנוחה המושגת ע"י שבירת הגוף היא המנוחה האמיתית. כמ"ש חז"ל (אבות פ"ו) "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה כי אז ובתורה אתה עמל". (ועיי"ש שהאריך בענין).

תורה ומצוות כבלים של אהבה

"וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה" (מט, טו)

חלקו הראשון של הפסוק נראה, לכאורה, כסותר את חלקו השני. אם ראה יששכר את המנוחה כדבר טוב – כמ"ש וירא מנוחה כי טוב – מדוע הטה שכמו לסבול? כידוע ביאר מו"ר הגר"א מישקובסקי זצ"ל – יש דבר שהוא טוב ולא נעים ויש נעים אבל אינו טוב. הברירה הניצבת בדרך כלל בפני האדם היא לבחור באחד מן השניים. רבים נמשכים אחרי הנעימות אף שאין בה טוב. מיעוט בני"א בוחרים בטוב אע"פ שאינו נעים. יששכר ראה לפניו מצד אחד: "מנוחה כי טוב" ומנוחה היינו תורה שהרי מצינו בסנהדרין (מד, ב) שביארו את הפסוק (יהושע ח) "וילן יהושע בלילה ההוא" – מלמד שלן בעומקה של הלכה. דרך התורה היא, לכאורה, קשה ולא נעימה, אך טובה. מצד שני ראה: "את הארץ כי נעמה". כלומר העניינים החמריים, הארציים, שיש בהם נעימות, אך אינם טובים. "ויט שכמו לסבול" – התגבר על פתוי העוה"ז וקיבל על עצמו עול תורה למרות הסבל הכרוך בזה, מכיון שסו"ס זהו הטוב.

לאחר שקיבל על עצמו את דרך התורה בודאי נוכח יששכר לדעת כי האמת היא שדרך התורה כוללת גם את הטוב וגם את הנעים. ובאמת, ההולך בדרך זו זוכה גם למנוחה – נעימות, וגם לטוב כמ"ש "אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו". את דבריו תיבל מו"ר במשל לאדם שבא ממדינה נחשלת לארץ מתקדמת. ראה שם אדם שמטפס על עמוד גבוה. בהגיעו אל ראש העמוד כבל עצמו לעמוד בכבלים. עמד האיש ותמה: "הלזאת יקרא ארץ מתקדמת? הלא במדינה הנחשלת הייתי רגיל לראות כיצד כובלים בני"א שעברו על חוקי המדינה לעמוד הקלון. בכל פעם שהיו צריכים לקשור מישהו לעמוד הקלון היה הלה צועק ומשתולל עד שהיו תופסים אותו בכח וקושרים אותו בע"כ. והנה כאן אדם עולה וקושר א"ע במו ידיו לעמוד!".

השיבו לו בני המקום: "הנך טועה! אין אצלנו עמוד קלון. האיש שאתה רואה אותו מטפס על העמוד, אינו אלא חשמלאי שבא לתקן את המנורה שבראש העמוד. הוא קושר את עצמו לעמוד כדי שלא יפול מהמקום הגבוה בו הוא נמצא, והכבלים שבהם הוא כובל את עצמו נקראים "כבלי אהבה", שכן הם מיועדים להגן עליו ולסייעו.

גם תר"ג מצוות וכל מה שכרוך בעמל התורה ובקושי לקיים את המצוות בדיקדוק, הם בבחינת כבלי-אהבה. על כגון דא נאמר "מעז יצא מתוק". מה שנראה לאחרים כדבר קשה ולא נעים, מתברר למי שמקבל על עצמו עול תורה ומצוות, כמתוק ונעים.

ההבדל בין הרואה את העוה"ב, לבין היודע אותו

"וירא מנוחה כי טוב וגו'" (מט, טו)

לכאורה נראה שעיקר השבח לישישכר נאמר בסוף הפסוק – "ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד". מדוע א"כ פתח הכתוב ב"וירא מנוחה כי טוב וגו"? שמעתי יישוב נאה מהג"ר דוד מן שליט"א עפ"י מש"כ כאן ה"אור החיים". ישנו הבדל מהותי בין ה"טוב" ו"הנעים". טוב – הוא בעצם; נעים – זה רק בהרגשה. עוה"ב הוא טוב בעצם ויש בו גם את הנעימות האמיתית. משא"כ העוה"ז הוא רק נעים, וגם נעימות זו אינה אלא מדומה. יששכר ראה את המנוחה בעוה"ב שהיא טובה – ולעומתה את הארץ – העוה"ז שהוא רק נעים, לפיכך בחר לסבול בעוה"ז כדי שיזכה לעוה"ב. (עיי"ש שהאריך בזה).

ועדיין דברים אלה צריכים ביאור. החשבון שעשה יששכר הינו, לכאורה, פשוט; וכל אחד מבין שכך יש להכריע. מדוע, א"כ, נשתבח יששכר בזה? מאידך גיסא, יש לתמוה, אם החשבון כל כך פשוט והגיוני – מדוע רבים כל-כך אלה שאינם עושים כמוהו? התירוץ הוא, מכיון שהאדם המצוי חי בתוך העוה"ז, הוא רואה אותו בעיניו וחש את פיתוייו בגופו ובנפשו. את ה"טוב" שבחיי העוה"ב הוא אינו רואה, אלא רק מבין זאת בשכלו. במאבק שבין הראיה החושית לבין ההבנה השכלית – מנצחת הראיה. מעלתו של יששכר היתה בזה שגם המנוחה – היינו העולם הבא – היתה ברורה אצלו בבחינת ראיה. כיצד הגיע לזה? בכך שמלכתחילה לא נכנס בכל מהותו לעוה"ז. כאשר אדם עומד מחוץ לעולם ושוקל את שני העולמות בראיה שקולה אין לו כל מניעה מלהגיע להכרעה האמיתית. בענין זה ידועה האימרה שאילו היינו יודעים על העוה"ז רק מתוך עיון בספר "ראשית חכמה", והגן עדן היה כאן לעינינו בעוה"ז, היו כולם בוחרים ללא היסוס בחיי העוה"ב. כל הקושי המצוי בבחירה בטוב נובע מזה שהמצב הוא בדיוק להיפך. אנו בעוה"ז, ואילו חיי העוה"ב – מתוארים ב"ראשית חכמה".

לפי"ז יובנו היטב הפסוקים: "יששכר חמור גרם" – כאן מקדים הפסוק לבאר כיצד הגיע יששכר למצב של הסתכלות על העולם מבחוץ. ע"ז נאמר כאן שלידתו היתה בהשגחה מיוחדת. חמור גרם אותה, כפי מה שמבואר בגמ' (נידה לא, א) עה"פ "חמור גרם". וכיון

שפתח את חייו בעולם ע"י הקב"ה, היתה לו התחלה שונה מכל שאר בני האדם שראשית דרכם היא בחיי העוה"ז.

ע"י התחלה זו זכה להיות **רובץ בין המשפתיים**". פרש"י "כחמור שאין לו לינה בבית אלא בתחומי העיירות". כלומר, דירתו בעולם ארעית היא. וכיון שכך: **"וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה"**. את שני העולמות ראה לנגד עיניו באופן שווה. והתוצאה: **"ויט שכמו לסבול"** — קיבל ע"ע סבל העוה"ז מתוך מטרה להגיע למנוחה. כל גישתו לחיי העוה"ז היתה בגדר פרעון מס, כלומר דבר הכרחי שא"א בלעדיו, אך לא בבחינת תכלית. זהו סיום הפסוק — **"ויהי למס עובד"**.

מקמין לגופו ומפזר לאחרים

"מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך" (מט, כ)

בתלמוד ירושלמי בסוף פ"ד דפסחים מסופר שפעם אחת שלחו את רבי עקיבא ועמו עוד אחד מן החכמים על מנת לאסוף כסף לצדקה. הגיעו לפתח בית אחד. כשרצו להכנס שמעו קול ילד קטן השואל את אביו: **"מה נאכל היום?"** ענה לו האב: **"טרוכסמין"**, שהוא ירק שאפשר לקנותו בזול. והוסיף האב ואמר: **"אבל אל תקנה מן הסחורה הטריה שהגיעה היום לשוק, אלא צא חפש שירים מן הסחורה הכמושה שנשארה מאתמול. ממנה בודאי ימכרו לך במחיר זול יותר"**. כיון ששמעו דברים אלו, אמרו: מאחר שהוא מצטמצם כ"כ בצרכי ביתו, משמע שאין לו מעות כעת. המשיכו בדרכם מבלי לפקוד את בית האיש הזה.

בדרכם חזרה, לאחר שגבו צדקה מכל בני המקום, שבו ובאו אצל האיש ההוא. שאל אותם האיש: **"מדוע שיניתם המנהג הקבוע שלכם לבוא אל ביתי לפני לכתכם אל שאר האנשים?"** אמרו לו: **"באמת באנו תחילה אליך, אך מאחר ששמענו את הדברים שהיו בינך ובין הילד, הבנו שהיום לא נוכל לקבל ממך נדבה הגונה כמנהגך"**. השיב להם בעה"ב: **"מה שביני לבין בני אתם יודעים, אבל לא מה שביני לבין בוראי. וכי יודעים אתם מה בלבי לדבר מצוה? אע"פ שאני מקמץ להוצאות ביתי אינני מקמץ בהוצאות צדקה. לכו אל אשתי ואמרו לה שתתן לכם מידה אחת מלאה דינרים"**. הלכו ואמרו לה מה שציווה בעלה. שאלה אותם: **"ואיזו מידה אמר לכם גדושה או מחוקה?"** השיבו לה: **"סתם אמר לנו"**. והיא בצדקתה אמרה: **"אני אתן לכם גדושה ואם יאמר לכם בעלי שכך היתה כוונתו הרי"ז כדבריו. ואם לאו — אנכה את הגידוש מחשבון כתובתי"**. כששמע בעלה צדקתה, כפל לה את כתובתה.

דברי הגמרא הללו משמשים מקור לאלשיך הק' אשר מונה כמה דרגות בנותני צדקה. אחת מהן, כאמור בירושלמי, היא כשהאדם מפריש לצדקה דברים משובחים. יותר ממה שנהנה בעצמו. ובפרשתנו אף נמצא רמז לכך. **"מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך"** — לאשר עצמו מהווה פרוסת לחם ארוחה שמנה, אבל לאחרים הוא נותן מעדני מלך.

עולם שאינו שלך

"בן פורת יוסף בן פורת עלי עין" (מט, כב)

מסכת בבא מציעא

"אמר שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד. פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום וראיתיו שהוא יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים. אמרתי לו: "בני מה ראית להשחית את שערך זה הנאה?" א"ל: "רועה הייתי לאבא בעירי. הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבואה שלי ופחז עלי יצרי ובקש לטורדני מן העולם. אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה, העבודה שאגלחך לשמים!" מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו: "בני, כמון ירבו נזירי בישראל. עליך הכתוב אומר איש כי יפליא וגו'" (נדרים ט, ב).

טעמו של שמעון הצדיק שלא היה אוכל אשם נזיר, מבואר שם בגמרא לפי "שכשהן תוהין נוזרין, וכשהן מטמאין ורבין עליהן ימי נזירות מתחרטין בהן ונמצאו מביאין חולין לעזרה". ומבאר שם הר"ן: כשהם תוהין נוזרין – כשהן מתחרטים על מעשיהן הרעים. גם הראש והתוס' מפרשים שם ש"תוהין" פירושו חוזרים בתשובה.

נשאלת א"כ השאלה, מה ראה שמעון הצדיק בנזיר שבא מן הדרום יותר מאשר בשאר נזירים בעלי מדרגה שנדרו בנזיר כדי לחזור בתשובה. מדוע את האשם שלו אכל ואת של שאר הנזירים לא אכל?

שאלה זו יישב הגר"ש שבדרון שליט"א עפ"י ביאור עיקר גדול ויסודי בעבודת ה'. במשנה בזבחים איתא ד"קדשי קדשים נאכלים לפני מן הקלעים – וקדשים קלים בכל העיר". ומבואר שם בגמ' (דף קיח, ב) "באו ישראל למשכן שילה נאסרו הבמות וקדשים קלים ומעשר שני נאכלין בכל הרואה, דאמר קרא בן פורת יוסף עלי עין – עין שלא רצתה ליהנות ולזון ממה שאינו שלה, תזכה ויאכלו כמלא עין שלה". פי' הדברים: כל מקום שממנו אפשר היה לראות את משכן שילה נתקדש בקדושת לפני מן החומה לאכילת קדשים. ומדוע זכה יוסף (אשר משכן שילה היה בחלקו) לקדושה יתירה זו? אומרת הגמרא, בשכר שלא הזין את עיניו באשר פוטיפר. וכן מצינו בחז"ל שכאשר יצא יוסף על ארץ מצרים צעדו בנות מצרים על החומה לראותו, וזרקו עליו תכשיטי כסף וזהב כדי שירים את עיניו ויביט בהן – אך הוא לא הסתכל עליהן. לכן זכה לקדושה בחלקו.

כוונת דברי הגמ' "עין שלא רצתה ליהנות ולזון ממה שאינו שלה", עדיין צ"ב. והנראה בזה עפ"י דבריו הידועים של ה"אבן עזרא" שתמה כיצד יכולה התורה לצוות על האדם "לא תחמוד", והרי זהו דבר שמקורו במחשבת האדם! וביאר ה"אבן עזרא" שכשם שכפרי לא יעלה על דעתו לישא בת מלך מכיון שידוע בבירור שדבר זה הוא בשום אופן אינו בר ביצוע, כך דורשת התורה מן האדם בענין "לא תחמוד". על האדם להביא את עצמו למצב שרכושו של השני לא יהיה קיים בתחום השגתו כלל, וממילא לא יבוא לידי חמדה. דרגה נפלאה זו מציינים חז"ל ביוסף, לעינו לא היתה כלל שייכות למה שאינו שלו,

ולכן – "לא רצתה להנות ולזון". כלל זה הינו יסוד להימנעות מכל חמדה ותאוה. אם עולם החטא מוגדר אצל האדם כעולם שאינו שלו – מסתלקות ממנו התאוה והשייכות לדבר עבירה.

בזה מובנת הגמי' בנדרים. בשעה שראה הרועה שפחז עליו יצרו אמר לו מיד: "רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך?!" הרועה נבדל מכל שאר הנזירים בזה שהגדיר את עולם החטא כעולם שאינו שלו. שאר הנזירים אמנם תוהין, אולם יחד עם זה נשארים באותו עולם יחד עם החטא, ולכן כשנטמאים חוזרים ומתחרטים על מה שנדרו בנזיר. לא כן הנזיר שבא מן הדרום. כיון שאמר "בעולם שאינו שלך" אפשר לבטוח שלא יחזור בו. ובאמת לכל אדם ישנם דברים שאינם מהווים נסיונות עבורו, והיינו משום שדברים אלו הינם אצלו בגדר "עולם שאינו שלו".

מחובתנו היא להגיע לדרגה שכל מה ששייך לחטא יהא מחוץ לעולמנו. איך משיגים זאת? אחז"ל "בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין" – ככל שהתורה תיעשה עולם שלנו, יהיה יצה"ר וכל הקשור בו מחוץ לעולמנו.

הנאמר בתורה זו המציאות האמיתית

"ויכל יעקב וכו' ויגוע ויאסף אל עמיו" (מט, לג)

"א"ר יוחנן: יעקב אבינו לא מת (אלא הוא חי לעולם – רש"י). א"ל ר"נ לר"י וכי בכדי ספדו ספידא וחנטו חנטיא? א"ל מקרא אני דורש (ירמיה ל): "ואתה אל תירא עבדי יעקב וגו' כי הנני מושיען מרחוק ואת זרעך מארץ שבים. מקיש הוא לזרעו. מה זרעו בחיים אף הוא בחיים". ופרש"י: "אף הוא בחיים שיביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעינינו כמו שמצינו במצרים וירא ישראל וגו' ודרשין "ישראל סבא" ודחנטו חנטיא נדמה להם שמת אבל חי היה". (תענית ה, ב).

אדם הרואה במו עיניו את חברו ראובן ושומע את קולו ונדמה לו שהקול הוא קולו של שמעון חברו, בודאי יחליט, אומר הג"ר לייב חסמן זצ"ל בספרו "אור יהל", שחוש השמיעה שלו הטעהו. הסיבה היא לפי שחוש הראיה הוא חזק יותר מחוש השמיעה. ובמקרה של התנגשות בין שני חושים אלה, נוטה האדם אחרי חוש הראיה. ואם בשמיעה וראיה הדברים כך, על אחת כמה וכמה אם יאמרו לאדם שפלוני מת והוא רואה אותו חי לפניו, בודאי ובודאי שידון את מה שספרו לו כדברי שקר, שהרי בעיניו הוא רואה שהוא חי וקים.

וראה זה פלא! ר"נ תמה ושאל "וכי בכדי חנטו חנטיא? ור"י משיב לו "מקרא אני דורש". ויש להבין מה השיב לו, הרי בתורה מתואר בפירוש שיעקב אבינו מת והחונטים חנטוהו והקוברים קברוהו. איזה משקל יש, א"כ, למקרא שהוא דורש נגד התיאור המציאותי הזה? זאת ועוד, הרי ר"נ קיבל דברי תשובתו ואילו אנחנו היינו שם, היינו אומרים לו לר"י שהמקרא שהוא דורש אינו אלא בדרך דרוש, אבל המציאות בודאי שונה.

מכאן רואים אנו כיצד יש ללמוד פסוק בתורה. כאשר חז"ל מוצאים פסוק מפורש הרי זו המציאות האמיתית ביותר. לא חשוב כלל אם מציאות זו מקובלת גם על החוש הגשמי או שהיא סותרת. אם החוש הגשמי סבור אחרת – מסיקים מזה חז"ל – שהחוש טעה ובמקרה דנן רק נראו כחונטים. מכיון שהמקרא נדרש ע"י ר"י עפ"י הכללים האמיתיים שניתנו לנו מסיני, הרי כאילו נאמרו הדברים מפי הקב"ה. ממילא ברור, שרק נדמה להם שמת אבל באמת היה חי. מכאן ההבדל הגדול והריחוק הנורא שבין דעתנו לדעת חז"ל. אצלנו בעניותנו העוה"ז הוא מציאות והתורה נדרשת. משא"כ חז"ל, בעיניהם הקדושות, ראו את התורה בחושיהם כמציאות.

התוסי' שם בתענית כי דגם מהגמ' במסכת סוטה (יג, א) גבי מעשה דחושים מוכח שיעקב אבינו לא מת, דהתם אמרינן ש"שקל חושים קולפא ומחיה לעשו ארישיה ונתרן עיניה ונפלו אכרעא דיעקב. פתחינהו יעקב לעיניה ואחיד" וכו' עיי"ש. (לקח חושים מקל והכה את עשיו על ראשו ונשרו עיניו ונפלו על רגלי יעקב, פתח יעקב עיניו וצחק). רואים אנו שגם התוסי' פירשו כפשוטו שיעקב אבינו המוטל במיטתו ומחכה לקבורה, פתח את עיניו וצחק. וזאת משום שכל החושים הגשמיים בטלים מכל וכל, אי מקרא אני דורש.

תרדמת ההרגל

"ויעל יוסף לקבור את אביו וגו'" (נ, ז)

"כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשו קא מעכב. א"ל וכו' ידי הוא. אמרו ליה: זבינתיה. א"ל נהי דזביני בכירותא פשיטותא מי זביני? (עשו טען שמערת המכפלה שייכת גם לו, וכשא"ל שמכר חלקו ליעקב א"ל אמנם חלק בכורה מכרתי אך נשארה לי זכות של פשוט). אמרו ליה: אין, דכתיב בקברי אשר כריתי לי וכו'. א"ל הבו לי איגרתא. א"ל: איגרתא בארעא דמצרים היא, ומאן ניזיל? ניזיל נפתלי דקליל כי איילתא וכו'. (שלחו את נפתלי להביא את שטר המכירה שמכר עשו חלקו במערת המכפלה ליעקב).

חושים בריה דדן תמן הוה, ויקירן ליה אודניה (היה שם חושים בן דן, ואזניו כבדו משמוע) א"ל מאי האי? וא"ל: קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים. א"ל: ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון? ! שקל קולפא מחייא ארישיה וכו'" (שאל חושים מדוע מתעכבים וכשא"ל שמחכים לנפתלי שיביא את השטר ממצרים, א"ל וכי עד אז יהא כבודו של סבא מוטל בבזיון? נטל מקל וכת את ראשו של עשו). (סוטה יג, א).

והקשה הגר"ח שמואלביץ זצ"ל "בקובץ שיחות" (תשל"א עמ' קס"ה) מדוע התעורר דוקא חושים בן דן לדאוג לכבודו של יעקב אבינו יותר מכל בני יעקב שבטי י"ה העומדים שם מול אביהם המוטל בבזיון! וביאר שכאן יכולים אנו ללמוד על תופעת ההרגל המכה באדם. אסונו של אדם שפעמים רבות נגרר מכל סיבה שהיא למציאות ולמצב שבעצם נוגדים את רצונו ותפיסתו. כתוצאה מכך, מתקשים חושי הביקורת שלו, והוא בנקל

מזדהה עם מצבים נוספים שבימים כתיקונם הם לו לזרא.
אף כאן בני יעקב עמדו והתווכחו עם עשו. בכל משפט שאמרו לו חשבו שהנה הם מנצחים אותו וכבר יוכלו לקבור את אביהם. אך בכל פעם התחדש הויכוח. מדיבור לדיבור ומשאלה לתשובה התארך הענין. יעקב בינתיים מוטל היה בבזיון. כתוצאה מהתרגלותם למצב הזה, לא חשו בבזיון.
לא כן חושים בן דן, כבד השמיעה. הוא לא ידע כלל על הויכוח המתנהל עם עשו. לעיניו **נתגלה פתאום** המצב של "אבי אבא מוטל בבזיון". ללא אומר ודברים, "שקל קולפא מחייה ארישה". חושים בן דן שלא התרגל למצב ראה את הדברים לאשורם, ובטרם יפול ברשת ההרגל שם קץ לענין (עיי"ש שהאריך).

חכמתו וצדקותו של יוסף בפייסו את אחיו

"וינחם אותם וידבר על לבם" (נ, כא)

"דברים המתקבלים על הלב: אמר: עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד, ועל ידכם נודע שאני בן חורין, ואני הורג אתכם? מה הבריות אומרות, כת של בחורים ראה ונשתבח בהם ואמר אחי הם ולבסוף הרג אותם, וכי יש לך אח שהורג את אחיו"? (רש"י).

דברים אלה של יוסף צריכים ביאור. מצד אחד, אומר הגרי"ז **סלנט** זצ"ל בספרו **"באר יוסף"**, היו אלה דברים של טעם שבאו להרגיע אותם שיהיו בטוחים שלא ינקום בהם ושלא יהרגם כפי שהם חששו. אולם מאידך גיסא, היו הדברים "וכי יש אח הורג את אחיו" בוטים כמדקרות חרב. שהרי אמר בדבריו שאפילו אצל אומות העולם לא יתכן שאח יהרוג את אחיו. והנה הם בעצמם רצו להורגו כמ"ש: "ויתנכלו אותו להמיתו, ועתה לכו ונהרגהו" וכלום דברי ניחומים הם?

ברם, באמת היו דבריו דברי נחומים ודברים המתקבלים על הלב. כל כוונתו היתה להוכיח להם שהמעשה שלהם הונחה ע"י ההשגחה העליונה ושלא מלבם ורצונם עשו זאת. ולכן הדגיש ואמר שאין זה טבעי והגיוני שאח יהרג את אחיו. הנחה זו מקובלת אפילו אצל אומות העולם, וכ"ש אצל צדיקים וקדושים כהשבטים. וא"כ איך יתכן שיעשו כזה מעשה נורא? אלא ע"כ רק יד ה' עשתה זאת להשלים רצונו ית' להחיות עם רב. אלה הם באמת דברי ניחומים והרגעה.